

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بررسی نظام تربیتی صحیفه سجادیه

علی اصغر ابراهیمی فر

ابراهیمی فر، علی اصغر، ۱۳۵۴ -

بررسی نظام تربیتی صحیفه سجاده / علی اصغر ابراهیمی فر؛ [برای] مرکز پژوهش‌های
اسلامی صدا و سیما - تم: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و
سیما؛ دفتر عقل، ۱۳۸۵.

۱۹۴ ص. - (مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما؛ ۱۰۰۵)

ISBN 964-96873-1-9 ریال: ۱۴۰۰۰

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۱۸۹ - ۱۹۴؛ همچنین به صورت زیر نویس.

۱. علی بن حسین علیه السلام، امام چهارم، ۳۸ - ۹۴ ق. - صحیفه سجاده - نقد و تفسیر. ۲. اسلام و
آموزش و پرورش. ۳. تربیت خانوادگی (اسلام). ۴. اخلاق اسلامی. الف. صدا و سیمای جمهوری
اسلامی ایران. الف. صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و
سیما. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۷۷۲

BP۲۶۷/۱/ع ۸ ص ۳۰۲۱۲

دفتر نقل

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

بوردی نظام تربیتی صحیفه سجاده

کد: ۱۰۰۵

نویسنده: علی اصغر ابراهیمی فر

تهیه کننده: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

ناشر: دفتر عقل

چاپ: برهان

نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۵

شمارگان: ۱۵۵۰

بها: ۱۴۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

نشانی: تم: بلوار امین، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

پست الکترونیکی: Email: IRC@IRIB.ir

تلفن: ۲۹۱۵۵۱۰، ۲۵۱۰۲۹۱۹۶۷۰، نمابر: ۲۹۱۵۵۱۰

شابک: ISBN: 964-96873-1-9 \ ۹۶۴-۹۶۸۷۳-۱-۹

فهرست

۱	 دیباچه
۳	 پیش‌گفتار

● بخش اول: کلیات

۷	 ۱. طرح مسئله
۸	 ۲. تعریف مفاهیم
۸	 الف) مفهوم تربیت
۱۱	 ب) مفهوم نظام
۱۲	 ج) عناصر نظام تربیتی
۱۲	 ۳. هدف‌های کلی و جزئی پژوهش
۱۲	 ۴. پرسش‌های پژوهش
۱۲	 الف) پرسش اصلی
۱۳	 ب) پرسش‌های فرعی
۱۳	 ۵. روش پژوهش
۱۴	 ۶. پیشینه پژوهش
۱۴	 الف) شرح‌های صحیفه سجاده
۱۴	 ب) کتاب‌ها
۱۶	 ج) پایان‌نامه‌ها
۱۸	 ۷. ضرورت پژوهش
۱۹	 ۸. پیش‌نیازهای پژوهش

۱۹	الف) نگاهی به مقام والای امام زین العابدین (ع)
۲۷	ب) نگاهی به صحیفه سجاده

● بخش دوم: مبنای تربیتی در صحیفه سجاده

۴۲	۱. خوددوستی (حب ذات)
۴۴	۲. کمال جویی
۴۴	الف) دسته بندی کمال انسانی
۴۶	ب) ویژگی های انسان کامل در صحیفه سجاده
۴۷	۳. خدا جویی
۵۰	۴. میل به جاودانگی
۵۲	۵. خوف و رجا (ترس و امید)
۵۳	الف) خوف
۵۵	ب) رجا
۵۷	۶. دوری از غفلت
۶۰	۷. دنیادوستی
۶۳	۸. اختیار
۶۳	مفهوم اختیار
۶۴	«اختیار» در صحیفه سجاده

● بخش سوم: اصول تربیتی در صحیفه سجاده

۷۰	۱. هدایت
۷۰	الف) هدایت بر مبنای خدا جویی
۷۲	ب) هدایت بر مبنای جاودانه خواهی
۷۳	ج) هدایت بر مبنای خوددوستی
۷۵	۲. تذکر
۷۷	پی آمدهای ذکر
۷۸	۳. زهد
۷۹	۴. التزام به عمل
۸۲	۵. تقوا
۸۴	۶. توکل
۸۶	۷. ایجاد انگیزه

● بخش چهارم: روش‌های تربیتی در صحیفه سجادیه

۹۱	مفهوم واژه «روش»
۹۲	رابطه روش‌های تربیتی با جنبه‌های شخصیت انسان
۹۵	۱. روش‌های شناختی
۹۵	الف) اعطای بینش
۱۰۲	ب) ذکر خدا
۱۰۴	۲. روش‌های گرایشی
۱۰۴	الف) توبه
۱۰۷	ب) ناچیز شمردن خوبی‌ها و زیاد شمردن بدی‌ها
۱۰۹	ج) یادآوری نعمت‌ها
۱۱۲	۳. روش‌های رفتاری
۱۱۲	الف) تکریم و احترام
۱۱۲	احترام به فرزندان
۱۱۴	ب) رفق و مدارا
۱۱۷	ج) نیکی کردن در مقابل بدی

● بخش پنجم: اهداف تربیتی در صحیفه سجادیه

۱۲۱	تعریف هدف
۱۲۱	هدف در تعلیم و تربیت
۱۲۲	ویژگی‌های هدف
۱۲۲	دسته‌بندی هدف‌های تربیتی در صحیفه سجادیه
۱۲۵	هدف غایی تربیتی در صحیفه سجادیه
۱۲۷	اهداف واسطه‌ای تربیت
۱۲۸	اهداف تربیتی در صحیفه سجادیه
۱۲۸	۱. اهداف تربیتی در رابطه انسان با خدا
۱۲۸	الف) معرفت به خدا
۱۳۰	ب) دستیابی به ایمان کامل
۱۳۳	ج) تقوا
۱۳۵	د) پرورش روح عبادت
۱۳۸	ه) شکرگزاری

۲. اهداف تربیتی در رابطه انسان با خود ۱۴۳
- الف) اهداف گرایشی ۱۴۴
۳. اهداف تربیتی صحیفه در رابطه انسان با دیگران ۱۵۹
- الف) اهداف تربیتی در روابط خانوادگی ۱۶۰
- ب) اهداف تربیتی در روابط اجتماعی ۱۶۵
- ج) اهداف تربیتی در روابط سیاسی ۱۶۷
- د) اهداف تربیتی در روابط اقتصادی ۱۷۰

● بخش ششم: همراه با برنامه‌سازان

۱. نقش رسانه در ترویج معارف صحیفه سجادیه ۱۷۵
۲. پیشنهاد های برنامه‌ای ۱۷۶
- الف) تشکیل میزگردهای علمی و تخصصی ۱۷۶
- ب) استفاده از ادعیه و مناجات صحیفه سجادیه در رسانه ۱۷۶
- ج) بازتاب دادن فرازهای تربیتی دعا های امام سجاده علیه السلام در رسانه ۱۷۷
- د) تولید برنامه‌های آموزشی برای کودکان و نوجوانان ۱۷۷
- ه) الگوآفرینی ۱۷۸
۳. محورهای قابل بررسی در صحیفه سجادیه ۱۸۳
۴. بررسی عملکرد رسانه ۱۸۴
۵. پرسش‌های مردمی ۱۸۶
۶. پرسش‌های کارشناسی ۱۸۷
- کتابنامه ۱۸۹

دیباجه

انسان، برترین آفریده خداوند و والاترین نشانه قدرت اوست. تمام زمینه‌های رشد و کمال در وجود انسان نهاده شده است تا به مقام خلیفه الهی برسد و این هدف جز با تربیت دینی و اخلاقی ممکن نیست. هدف از رسالت انبیا و امامان معصوم علیهم‌السلام نیز فراهم کردن زمینه‌های رشد و تعالی انسان و رهانیدن او از گمراهی‌ها و هدایت به سوی نور است. اگر این تحول مقدس بر اساس تربیت الهی در انسان تحقق نیابد، انسان در مرتبه حیوانی‌اش می‌ماند و در جهت سیر نزولی گام برمی‌دارد. همه تلاش انبیا و همت معصومان علیهم‌السلام این بوده است که انسان تربیت کنند.

از دیدگاه اسلام و مکتب تشیع، بهترین راه تربیت انسان، پیروی از وحی الهی و سنت معصومین علیهم‌السلام است. در این پژوهش، نظام تربیتی اسلام در صحیفه سجاده بررسی خواهد شد. مجموعه دعاها و فرازهای شیوای این صحیفه الهی نشان می‌دهد این کتاب شریف، ابعاد گوناگون دارد که بررسی بُعد تربیتی آن در اولویت پژوهشی این اداره کل قرار گرفته است. با توجه به جامعیت صحیفه سجاده و گستردگی مباحث تربیتی آن، بررسی نظام تربیتی منسجم در محدوده این پژوهش نمی‌گنجد. از این رو، گروه یا گروه‌های پژوهشی باید در قالب پژوهش برنامه‌ای، پژوهشی جدی را در فرآیندی گسترده و طولانی به انجام رسانند.

در این پژوهش، تنها به برخی عناصر نظام تربیتی، آن هم در بُعد دینی و اخلاقی اشاره می‌شود. امید است این پژوهش، فتح بابی برای دیگر پژوهشگران برنامه‌های صدا و سیما باشد.

اداره کل پژوهش مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما امیدوار است این پژوهش مورد قبول امام سجاد علیه السلام قرار گیرد و گامی هر چند کوچک در راه آشنایی برنامه‌ریزان و برنامه‌سازان با صحیفه سجاده و بهره‌مند شدن از آموزه‌های ارزنده‌اش باشد.

این پژوهش با همکاری مشترک مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله و به قلم حجت الاسلام علی اصغر ابراهیمی فر نگارش یافته است. انتظار داریم در پرتو تعامل علمی، شاهد شکوفایی آثار مشترک دیگری در زمینه فرهنگ تربیتی انمه معصومین علیهم السلام باشیم.

آته ولی التوفیق

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

پیش‌گفتار

صحیفه سجادیه، میراث گران‌قدر چهارمین پیشوای معصوم شیعیان، حضرت امام علی بن الحسین علیه السلام است. این کتاب شریف، گنجینه‌ای گران‌بها و سرمایه‌ای پربار و تحفه‌ای الهی است که بر قلب یکی از عزیزترین انسان‌ها الهام شده است. اثری است جامع و کامل که از منبعی مصون از هرگونه اشتباه و خطا سرچشمه گرفته است.

در دوران امامت امام سجاد علیه السلام، زمام‌داران جور آشکارا به احکام اسلام دهن‌کجی می‌کردند و جامعه را چنان به فساد اخلاقی آلوده کرده بودند که قیام و اصلاح ناممکن شده بود. از این رو، امام سجاد علیه السلام برای انجام رسالت خود که همان هدایت و تربیت انسان‌هاست، با توسل به شیوه دعا و نیایش، از مکتب تشیع علوی پاسداری کرد و به گسترش آموزه‌های اسلامی و تربیت انسان‌ها پرداخت.

این پژوهش به بررسی و کشف نظام تربیتی در صحیفه نورانی سجادیه می‌پردازد. بخش اول، کلیاتی درباره پژوهش حاضر و بخش دوم، عهده‌دار تبیین مبانی تربیتی صحیفه سجادیه است. بخش سوم به اصول تربیتی صحیفه اشاره دارد. در بخش چهارم، روش‌های تربیتی صحیفه سجادیه بررسی می‌شود و بخش پنجم به توضیح هدف‌های تربیتی در صحیفه سجادیه اختصاص دارد. در بخش پایانی نیز به نقش رسانه در انتقال مفاهیم بلند صحیفه سجادیه پرداخته شده است.